

КАРЕН СИМОНЯН НИЕ НЯМА ДА СЕ РАЗБЕРЕМ

Превод от арменски: Агоп Орманджиян, 1987

chitanka.info

1

Мъчителното безпокойство се реди в миговете, когато, събуждайки се от дълбокия сън, човек се оказва едновременно в две недействителни състояния.

Спиш. Все още спиш. Започва събуждането. Разделяш се със сънищата си — спокойно, бавно... И със същото спокойствие, без да бързаш, се потопяваш в подобен, лелеян в мечтите свят. Не разбираш кой от двата свята е истински. Струва ти се, че си златна зора между небесната и морската синева, и не знаеш коя е стихията, която те люлее, гали и подкрепя в мига на събуждането.

Ала никой не подкрепи Морик Армен. И денят започна с необяснимо тягостно настроение, което се опитваше да го смаже. И то така, че да не остане и следа от Морик — все едно че не е живял, не е дишал и не е слушал с възхищение легендите за света.

Морик Армен побърза да излезе от къщи.

На прага се спря, после свърна надясно, където живееше Нерсес Мажан. И в същия миг, забелязвайки, че Шавасп излиза на терасата, му хрумна нещо друго. Морик бързо прекоси ливадата и още от стълбите извика без всякакво предисловие:

— Помниш ли какъв беше този свят, когато за пръв път излязохме от космическия кораб?

Шавасп, както обикновено, закусваше на терасата. Щом чу гласа на Морик, той бързо изтри устните си със салфетка и се усмихна.

— Добро утро!

— Помниш ли какво видяхме, какво чухме и какво почувствувахме?

— Не си спомням добре — рече Шавасп. — Но ми се струва, че видяхме гъсти гори.

— Точно така.

— Пред нас бяха кристално чисти езера. И пътища, прокарани от господарите на този свят.

— Прав си. А после?...

— После чухме ромон на ручей, чуруликане в небесната синева.

— Това бяха птици, нали?

— Разбира се.

— Но самите птици ги нямаше.

— Тях и сега ги няма — каза Шавасп, — така както ги няма господарите на този свят, които са прокарали пътищата.

— Няма ги, но вероятно ще се появят. Възможно е и да са се появили, а ние да не ги забелязваме. Защото сами си внушаваме, че ги няма.

— Искаш ли да знаеш окончателното ми мнение? — кой знае защо разгневено рече Шавасп. — От колко дни нашите машини ровят, къртят, пробиват, с една дума, измъчват този свят, а не оставят следи. Всеки ден тъпчем ливадата, но следи не остават. Виж... — той скочи от терасата и сякаш потъна в земята. После се отдръпна и като показа с ръка мястото, дето бе скочил, извика: — Виж... как моментално се заличава! Знаеш ли какво заключение направих? — Шавасп млъкна за миг и продължи шепнешком. — Този свят не съществува. А ние живеем сред илюзии. Искаш ли да те убедя? Моля — Шавасп натисна с пръст стената, — тази стена е илюзорна и недействителна. — Той натисна още по-силно с показалеца си, но грубата и здрава стена не отстъпи.

— Не се безпокой, Шавасп — утеши го Морик Армен. — Кой от нас не е грешил? Този свят съществува. А затова, че нашите следи не остават, сме виновни единствено ние. Това е рай за всички престъпници — Морик се изсмя. — Да внимаваме, че току-виж, самите ние сме станали престъпници... Аз да вървя. Днес съм решил да взема осем различни проби от земята.

— Да не ти се е случило нещо? — каза Шавасп.

— Не зная... Притеснено ми е... Не мога да си намеря място... Сякаш съм отишъл на гарата да посрещам някого, но кого — не зная. Може би господарите на този свят? Отишъл съм да ги посрещна, а времето се бави, не тече, и то се бави умишлено, за да ме измъчва... Шавасп, знай, че ще се случи нещо. Не чувстваш ли?

— Наближава часът на заминаването ни и ти си станал нетърпелив. Често се случва — опита се да го успокои Шавасп. — И аз не мога да търпя, но успявам да се владея. Това е моята двадесет и

втора планета — Шавасп не успя да скрие самодоволната си усмивка. Усмивка на горд човек. — А коя поред планета е за тебе?...

— Четвъртата — каза Морик Армен и бавно заслиза по стълбата.

— Дръж се! — извика след него Шавасп, закопчавайки халата си. — Скоро ще бъдем толкова далеч от тази планета, че дори няма да си спомняме, че сме били тук. Прекараните дни ще ни се струват сън, повярвай ми...

— Ако повярвам, значи ти сънуваш двадесет и втория си сън?

— Ами да... И всички сънища са толкова различни. Имай предвид, меластър, че всяка планета, на която стъпваш за пръв път като изследовател, никога не прилича на предишната. И всеки астронавт всеки път, когато прави първата си крачка, може да бъде уверен само в едно — натрупаният житейски опит не струва и пукната пара. Забравиш ли тази истина — загубен си. Помни това и се дръж!

— Благодаря ти за съвета!... — малко иронично, а най-вече от благоприличие рече Морик Армен и си тръгна с наведена глава.

2

Напрегнатата работа през деня може би поуспокои Морик, но когато опитните образци вече бяха готови и слънцето клонеше към залез, стана ясно, че нищо не се е променило. Мъчителното чувство на очакване се изостри у него. Стори му се, че ще се задуши. Новата среща с Шавасп го беше разочаровала. Човек, който смята откриването и изучаването на чужди и непознати светове за някаква мечта, а самите планети — за илюзия, никога не би могъл да разсее съмненията, дето още от сутринта бяха обзели Морик Армен. А да се среща с Арнак или с Нерсес Мажан и отново надълго и нашироко да им обяснява всичко, ще означава пак да слуша мъдри съвети за това, че натрупаният житейски опит не струва пукната пара, че когато си в други светове, е необходимо да имаш подобаващо поведение и да останеш твърд в решенията си.

Затова реши да си остане вкъщи и да слуша музика.

Той легна на твърдия диван, опря глава на сламената възглавничка и с притворели очи се унесе в мелодията на една стара песен — „Пролет е, а сняг е паднал“^[1].

Ето единственото спасение на Морик Армен. Но това не беше спасение в истинския смисъл на думата. Песента му беше опора, тя разпръсваше неговите съмнения, безпокойства, притеснения. С една дума, песента облекчаваше душевните му терзания.

Песента го утешаваше.

И неочаквано Морик Армен си помисли, че преди векове, а може би и преди хилядолетия един от безименните негови предци е сътворил тази песен и самият той е бил в същото душевно състояние, в което сега се намира и Морик. Да, той съчинил тази песен, след като станал свидетел на едно ужасяващо бедствие. И тъкмо поради това Морик Армен и песента, която идваше от далечните хилядолетия, намираха общ език, ставаха опора един за друг и чувстваха духовно родство.

Чудесно бе това чувство на дружба, на близост. И Морик Армен усети, че постепенно се окуражава.

„Пролет е, а сняг е паднал.“

Морик се разсея и отвори очи. Някакъв глас от коридора го изведе от дълбокото душевно равновесие. Мислите му се стопиха. Той стана и се заслуша. Непознатият безименен, но едновременно с това близък като старата песен глас продължаваше да звучи в коридора. Армен обу чехлите си, приготви се да отвори вратата и да покани... Но кого?

Той се надсмя на доверчивостта си и реши, че нервите му вече не издържат и окончателно му изневеряват.

Гласът млъкна, но в главата на Морик Армен нахлуха спомените.

Изтегнат на дивана, той си спомни вечерните събирания в гостната на бащиния му дом. Спомни си своя баща, който обичаше да седи на дивана. Спомни си своите сестри, които бяха по-малки от него и винаги сядаха до баща му. Да, спомни си приятния аромат на катата^[2], която майка му печеше в кухнята.

През тези няколко минути той си спомни как тогава някой дращеше по пътната врата и как баща му казваше: „Пуснете котката да влезе.“

И кой трябваше да прибере котката? Естествено Морик.

И когато той открехваше вратата, пухкавата Манастирска котка се промъкваше с грациозни движения в стаята. Точно така я наричаха — Манастирска котка, и тя знаеше името си.

Къде са сега баща му, сестрите му? Къде е майка му, чиято ката бе най-вкусната в Ширакската равнина^[3]. Къде е тяхната Манастирска котка?...

Легнал по гръб, Морик Армен гледаше гладкия бял таван. Но колко можеше да лежи така? Докога? Знаеше, че няма изход. Трябва да търпи. Едва ли би могъл да си представи по-тежка мъка. От това непонятно, безсмислено чакане.

Странни бяха тези спонтанно родени спомени, които нахлуха в главата му. Отначало — преживяванията на разсъмване, после — срещата му с Шавасп. А сетне старите спомени, изплували изпод пластове на десетилетията.

Учудващо бе и това, че Морик си спомняше за всичко, което се беше случило през деня, както за далечното минало.

Обикновено, помисли си той, делничните случки никога не могат да изглеждат като минало и не могат да изплуват от мъглата на годините, като далечен спомен, докато денят не е свършил, не е загубил смисъла за настоящето и не е сменил името си, наричайки се „вчера“.

И вероятно денят, преди да сее превърнал в „утре“, е единственото нещо, което не звучи измамно. А измамата навярно започва в мига, когато си събрал отломките от миналото, смътните проблясъци и дребните надежди на бъдещето, метнал си ги на рамо, убеден и вдъхновен, че това е твоето настояще.

Тези мисли, спомени и моментни настроения допълнително замъглиха съзнанието на Морик. Стори му се, че е затворен в пашкул, че свилената нишка го омотава и той се задушавя, че трябва час по-скоро да пробие този пашкул, да излезе навън и да се преобрази в пеперуда-чудо.

... Слепоочията му туптяха. И сякаш целият свят туптеше ведно с тях. Но пулсирането не му попречи отново да чуе как някой драци по външната врата. Гласът бе същият — близък и непознат. Морик потърси с крака чехлите си, намери ги, обу ги и влачейки нозе, тръгна към коридора.

И едва когато се озова там, си помисли, че не трябва така лесно да се предава в плен на илюзиите. Но все пак леко откряна вратата, а после побърза да я затвори. Побърза, подтикван от собствения си инстинкт за самосъхранение.

— Внимателно, че щеше да ми прискрипеш опашката!

Морик погледна надолу и видя великолепната пухкава Манастирска котка, чиито тесни зеници приличаха на два клинописни знака от урартийско^[4] писмо, а в погледа ѝ се четеше упрек. Опашката ѝ бе извита, както са извити опашките на манастирските котки. Морик клекна и като палаво момченце се опита да я хване.

Манастирската котка рече:

— Не съм дошла да си играя с тебе... Не съм и сама. Ти толкова бързо затвори вратата, че кучето Занки и лавасункът останаха навън. Какво си се слисал? — изведнъж повиши глас Манастирската котка. — Не си ли виждал котка?

— Виждал съм — отвърна Морик и отново отвори вратата.

Влезе лавасункът и каза:

— Благодаря.

А кучето Занки учтиво отбеляза:

— Много сте благороден, мелястър!

— Може би ще е по-подходящо да седнем в гостната — рече Манастирската котка и въпросително погледна Морик Армен, сякаш искаше да му напомни: „Какво си се слиял, покани ни да влезем!“

— Заповядайте! — покани ги Морик. И почувствува как собственият му глас долетя от далечните галактики и стигна до него.

3

Манастирската котка и кучето Занки бяха някак по-приемливи. В най-добрия случай можеше да се повярва, че те са олицетворени илюзии, макар че от създаването на света до днес, а навярно и в бъдеще илюзиите не са били и няма да бъдат олицетворявани. Само наивниците биха могли да бъдат убедени, че някога ще успеят да видят олицетворени своите заветни мечти. Морик Армен бе готов да приеме, че Манастирската котка и кучето Занки нямат нищо общо с тази планета. Но лавасункът?

Морик изкосо погледна това създание. И изведнъж се роди вторият въпрос. Какво представлява лавасункът? Животно, да речем, като Манастирската котка или като кучето Занки? Или... Морик Армен почувствува, че ако тишината, възцарила се в гостната, продължи, то последствията от това положение могат да му струват скъпо.

— Да започнем преговорите — предложи Манастирската котка.

Морик Армен се усъмни и включи магнетофона. И това, изглежда, бе единствената му разумна и уместна постъпка през този ден. Морик дори се усмихна доволно и си представи мига, когато този кошмар ще е отминал и той ще се опита да прослуша записа, но... ще чуе само едно продължително мълчание.

— Какви преговори? И защо с мен? — попита колебливо и разтревожено Морик и си помисли колко нелепо прозвучаха думите му. Смешни, безплътни думи в тишината.

— Защото днес от сутринта сте ни чакали само вие, меластър Морик — обясни лавасункът. — Преговорите са много необходими, защото вашите груби и нагли машини наистина измъчват нашата страна. Притежавате удивителната способност да рушите, без да осъзнавате какви ценности унищожавате.

Морик Армен поиска да отговори, рязко да опровергае това нелепо обвинение, но не намери думи, нито пък сили да отвори уста, защото пашкулът, в който бе обвит, го стегна още повече. И свилената нишка на този пашкул тръгваше не от неизвестни тревоги, а от тези

тримата, които съществуваха и имаха имена — Манастирската котка, кучето Занки и лавасунка.

— Много ви се иска да оставите своите следи върху нашата земя. Не ви задоволяват пътищата, които господарите на тази страна са прокарали преди вашето появяване — каза кучето Занки. То бе седнало на задните си крака и се опираше на опашката си. Беше скръстило предните си лапи на гърдите си и докато говореше, леко се поклащаше напред-назад. — Защо не искате да се разберем взаимно?

— Кой?... Аз ли? Казал ли съм, че искам да се разберем? — преглъщайки слюнката си, започна да се оправдава Морик и реши, че повече не може да слуша такива нелепости. — Право да си кажа, такъв въпрос не е възниквал. Защото в крайна сметка кои сте вие? Куче, котка... лавасунк?

Той млъкна. „По дяволите — мина му през ума, — на какво прилича това създание?“

Манастирската котка скочи на масата и размята разкошната си опашка.

— Ако се бяхме появили в истинския си вид, нашата среща щеше да приключи трагично. Без да му мислите много-много, вие щяхте да ни унищожите.

Морик Армен поиска да каже нещо, но Манастирската котка размаха опашката си под носа му, рязко се обърна и продължи:

— Не възразявайте, няма смисъл. Това, което вършат вашите машини, е достатъчно, за да бъдем внимателни и благоразумни. Така ли е, Занки? Много по-добре е, когато ни смятате за една илюзия. Защото кой разумен човек ще посегне на своята илюзия, меластър? Никой!... Никой освен този, който е загубил разсъдъка си.

„Ей сега ще се задуша в пашкула си — помисли Морик Армен. — Не мога повече да издържам.“

Той пое дълбоко въздух, изправи се и закрачи из стаята. И в един миг Морик Армен и разхождащата се по масата Манастирска котка застанаха лице в лице и се втренчиха един в друг. Гледаха се дълго. И всеки от тях изпусна нещо от погледа си.

Цареше тишина. И в тази тишина напрежението растеше. Кучето Занки и лавасункът също бяха в очакване. Но ако кучето Занки бе клекнало със скръстени лапи на гърдите си, то лавасункът по глупав навик бе лапнал в лопатовидната си уста трите си задни крака и

постепенно се поглъщаше сам. Още при първия си изследователски полет Морик Армен с голяма изненада се срещна с това необикновено същество. Казваха, че лавасункът е разпространен почти по всички планети. Но досега никой не беше успял да изясни как живее той и как се размножава при различните условия на различните планети.

Кой знае защо, понякога той обичаше да гълта трите си задни крака, а сетне в лопатовидната му уста изчезваше и цялото му тяло. Настъпваше миг, когато лавасункът се бе глътнал целият и естествено изчезваше, за да се появи отново преобразен. И ако никой не му попречеше, той продължаваше глупостите си и започваше да гълта предните си крака, които, преди да се преобрази, са му били задни.

Както и да е...

Морик Армен и Манастирската котка продължаваха да се гледат и да изпитват взаимно издръжливостта си. И двамата бяха неуморими. Морик Армен изведнъж се усмихна, смигна и каза:

— Ако си котка, замяukai! Защо не мяукаш?

Манастирската котка се обърка. Горната ѝ устна и мустаците ѝ потрепераха. Кучето Занки загуби равновесие и едва успя да се приземи с предните си лапи на ръба на масата. Лавасункът се самоглътна, задави се и изчезна за дълго. И когато отново се появи преобразен, погледна с едното си изплашено око кучето Занки, другото си изплашено око насочи към Манастирската котка, а останалите си пет изплашени очи впери в Морик Армен.

Армен почувствува, че става господар на това нелепо положение.

— Котката трябва да мяука! — рече той. — Кучето трябва да лае! И доколкото ми е известно, лавасункът трябва да скимти и да вие — и млъкна, за да види ефекта от думите си. — Всичко трябва да приеме своя естествен вид и да заеме своето подобаващо място — продължи той. — Всяко същество, което живее и расте под своето слънце и в своя свят, трябва да има свой облик и дори свой начин на говорене. Може би греша?

Морик Армен беше уверен, че не греша. Той много добре бе изучил закона на вековете, потвърден и от днешния ден, според който никой земен човек не трябва да загубва облика си и не бива да се подлага на случайни изкушения, с които е пълна Вселената. Същевременно при контакти с обитатели на други планети не бива да се жертва волята, човешката същност и достойнството. Но Морик

Армен знаеше също, че обитателите на тези чужди планети не трябва да бъдат изкушавали и подтиквани да губят своето достойнство. Защото в противен случай всичко би се обезсмислило и вместо единомислие в галактическите простори би господствало насилието, жестокостта и бездушието.

... Манастирската котка успя да се овладее и невъзмутимо отвърна:

— Прав сте... Но ако аз мяукам, ако кучето залае и лавасункът завие, ще може ли да се разбираме взаимно, меластьр Морик? Няма да се разбираме.

— Ние трябва да намерим общ език! — отбеляза кучето Занки, придавайки си мъдър вид.

— Вие трябва да сте доволен, че сме се научили да говорим по ваш маниер — добави лавасункът. — Вие бихте ли могли да научите нашия език за толкова кратко време, щом не знаете дори какви сме в действителност?

— Едва ли — отвърна Морик Армен.

И почувствува, че скоро, много скоро ще успее да пробие невидимия пашкул, да се превърне в пеперуда-чудо, да литне по зелените ливади. Почувствува, че няма да се задуши в пашкула, изплетен от нишките на неспокойните си очаквания.

И той го проби, и последва мълчаливо Манастирската котка, кучето Занки и лавасунка.

И не остави никакви следи по троската на ливадите и по влажните склонове на хълмовете.

4

След думите на лавасунка Нерсес Мажан, Арнак и Шавасп се спогледаха.

„...Не знаете дори какви сме в действителност.“

„Не знаем, наистина не знаем. И едва ли ще научим езика ви“ — отвърна гласът на Морик Армен.

После се чу отварянето и затварянето на вратата и виенето на бурята... И настъпи тишина...

— Аз го предупредих — Шавасп пръв наруши мълчанието. — Предупредих го, че ако забрави тази истина, е загубен.

Арнак погледна Шавасп. И видя как от очите му се търкулнаха сълзи, стекоха се по лицето му и изчезнаха в гъстата му брада. И на Арнак му мина през ума, че в света има неопровержими истини и че ако вместо да мяукат, да лаят и да вият, животните започнат да говорят, тогава ще изчезне не само прелестта им, но и тайнството, и смисълът на тяхното съществуване. Жалко, че тази истина вече не струва пукната пара.

— И въпреки това ние няма да се разберем — Нерсес Мажан прокара широката си длан по лицето. — Едва ли бихме могли да преодолеем преградата, която издигнаха пред нас господарите на тази страна. Преграда, която е нашият роден и разбираем език — той млъкна за миг, защото през отворения прозорец неочаквано влетя пеперуда, която, изглежда, наскоро бе излязла от пашкула си. Тя започна лудо да кръжи около висящия от тавана полилей. — Но дявол го взел, този свят започва да ми харесва — извика Нерсес Мажан. — Тук се прави всичко, за да не останат следи от нас.

[1] Песен от класика на арменската музика Комитас, станал свидетел на турските кланета над арменците през трагичната 1915–1916 г. Б.пр. ↑

[2] Питки от маслено тесто с подправки, със сладка пълнка и с яйчна глазура. Б.пр. ↑

[3] Област в Северозападна Армения, в района на гр. Ленинакан.
Б.пр. ↑

[4] Урарту — древна държава (IX в.пр.н.е.) на днешната територия на Армения. Урартийците са имали клинописно писмо.
Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.